



VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Julkinen 27.8.2014
tiedotustilaisuuden jälkeen

EU:n Venäjä-pakotteiden ja Venäjän vastapakotteiden taloudelliset vaikutukset

Syyskuu 2014

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
PL 28 (Snellmaninkatu 1 A) 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 0295 16001 (vaihde)
Internet: www.vm.fi
Taitto: Anitta Tärkkan / VM-julkaisutiimi

Helsinki 2014

Esipuhe

Kansliapäällikkökokous asetti 18.8.2014 työryhmän arvioimaan EU:n Venäjä-pakotteiden ja Venäjän vastapakotteiden taloudellisia vaikutuksia budjettiriiheen mennessä. Työhön on osallistunut valtiovarainministeriö, Suomen Pankki, työ- ja elinkeinoministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, ulkoasiainministeriö, valtioneuvoston kanslia ja Valtion taloudellinen tutkimuslaitos. Työryhmän sihteerinä toimi finanssineuvos Markku Stenborg valtiovarainministeriön kansantalousosastolta.

Työryhmä luovuttaa raporttinsa hallituksen käyttöön 27.8.2014.



Ylijohtaja Markus Sovala,
työryhmän puheenjohtaja

Sisältö

EU:n Venäjään kohdistuvien rajoittavien toimenpiteiden ja Venäjän vastapakotteiden taloudelliset vaikutukset	5
Yhteenveto	7
EU:n asettamat talouspakotteet	8
Venäjän asettamat tuontikiellot.....	8
Pakotteiden vaikutukset elintarviketuotantoon ja maatalouteen.....	8
Vastapakotteiden vaikutukset muussa yrityskehityksessä.....	9
Rajoittavien toimenpiteiden ja vastapakotteiden suorat taloudelliset vaikutukset – VM:n kansantalousosaston arvio	9
Rajoittavien toimenpiteiden ja vastapakotteiden suorat taloudelliset vaikutukset – Suomen Pankin arvio.....	10
Pakotteiden epäsuorat vaikutukset – VM:n kansantalousosaston arvio	11
Venäjän taloustilanne – VM:n kansantalousosaston arvio.....	11
Venäjän taloustilanne – Suomen Pankin arvio	12
Venäjän vastapakotteet – VATT:n analyysi.....	12
Riskiskenaario	13
Lisätiedot	14

EU:n Venäjään kohdistuvien rajoittavien toimenpiteiden ja Venäjän vastapakotteiden taloudelliset vaikutukset

- ▶ Venäjän talouskasvu on hidastunut pakotteista riippumattomista syistä jo vuodesta 2013 alkaen ja tämä on heijastunut Suomen talouskehitykseen.
- ▶ Venäjän elokuun alussa asettaman tuontikiellon seurauksena Suomen elintarvikevienti Venäjälle putoaa alle neljännekseen normaalitilanteesta. Suurin välitön vaikutus on maitosektorille.
- ▶ Vaikka EU:n ja joidenkin muiden maiden rajoittavilla toimenpiteillä ja Venäjän tuontikiellolla on merkittäviä vaikutuksia eräiden yritysten ja sektoreiden näkymiin, niiden suorat vaikutukset Venäjän ja sen kauppakumppaneiden kokonaistaloudelliseen aktiviteettiin ovat kuitenkin vähäisiä.
- ▶ VM:n kansantalousosasto (KO) ennustaa Venäjän BKT:lle -1 % ja tuonnille -9 % v. 2014 sekä nollakasvua v. 2015. Suomen Pankin myöhemmin julkaistava Venäjä-ennuste tulee näillä näkymin olemaan hieman valoisampi.
- ▶ KO:n analyysin mukaan Venäjän tuontikiellon kumulatiivinen suora vaikutus BKT:een on noin 0,1 % ja työttömyyteen hyvin marginaalinen. Venäjän kasvun heikkeneminen alentaa Suomen kokonaistuotantoa vuosina 2014–2015 yhteensä noin ½ prosentilla ja nostaa työttömyysastetta vuoden 2015 loppuun mennessä noin 0,2 prosenttiyksiköllä suhteessa joulukuun 2013 ennusteeseen. Vaikutukset ovat mukana talousarvioesityksen pohjaksi laaditussa ennusteessa (julkaistaan 15.9.2014).
- ▶ Suomen Pankin analyysien mukaan Venäjän tuontikielto alentaa Suomen v. 2014 kokonaistuotantoa suoraan noin 0,1 % ja VATT:n mukaan 0,01 %. Kun otetaan huomioon Venäjän talouskehityksen yleinen heikentyminen, Suomen Pankki arvioi negatiivisen kasvuvaikutuksen olevan noin 0,2 prosenttia kuluva vuonna.
- ▶ Riskiskenaariossakaan – Venäjän talous taantuu jyrkästi vuoden 2014 jälkimmäiseltä puoliskolta vuoteen 2016 saakka ja tuonti vähenee vuoden 2013 tasoon nähden noin kolmanneksella – Venäjän talouden hidastuminen ei vaikuta ratkaisevasti Suomen talouden kokonaiskuvaan.

Yhteenveto

Venäjän talouskasvu on hidastunut mm. maan talousjärjestelmän hitaan uudistumisen vuoksi. Korkeana pysyttelevä öljyn hinta ei tuo takavuosisien kaltaista kasvua kapasiteettipulan ja vähäisten investointien vuoksi. Venäjä ei siten olisi onnistumassa kehittyville talouksille tyypillisessä kasvustrategiassa, jossa edulliseen työvoimaan ja runsaisiin luonnonvaroihin perustuvat tulot investoidaan uutta korkeamman jalostusarvon tuotantoon perustuvaa kasvua luovalla tavalla. Ruplan heikentyminen alkoi jo kesällä 2013 Yhdysvaltain keskuspankin ilmoittettua rahapolitiikan mahdollisesta kirittämisestä jollain aikavälillä. Viimeisen puolen vuoden aikana kasvanut geopoliittinen epävarmuus on nostanut korkoja Venäjällä, heikentänyt ruplaa, kiihdyttänyt inflaatiota, alentanut investointeja ja vähentänyt tuontia.

Vaikka länsimaiden talouspakotteet ja Venäjän tuontikielto merkittävästi heikentävät eräiden yritysten ja sektoreiden näkymiä, ovat niiden vaikutukset sekä Venäjän että sen kauppakumppanien kokonaistaloudelliseen aktiviteettiin kuitenkin vähäisiä. Pakotteiden alaisten tuotteiden määrä on rajallinen. Lisäksi Venäjän valtio ja keskuspankki voivat esimerkiksi tukea pakotteiden kohteeksi joutunutta pankkijärjestelmää ja siten ylläpitää luototusta.

VM ennustaa Venäjän BKT:lle -1 % ja tuonnille -9 % v. 2014 sekä nollakasvua v. 2015. Tämän ennusteen mukainen Venäjän kasvun heikkeneminen alentaa Suomen BKT:ta vuosina 2014–2015 noin ½ prosentin verran suhteessa VM:n kansantalousosaston joulukuun 2013 ennusteeseen. Tästä johtuva aktiviteetin hidastuminen kohottaa työttömyysastetta vuoden 2015 loppuun mennessä noin 0,2 prosenttiyksiköllä. Venäjän tuontikiellon suora vaikutus BKT:een on noin 0,1 % ja työttömyyteen hyvin vähäinen. Kansantalousosaston 15.9.2014 julkistettava ennuste pitää sisällään tuontikiellon kokonaistaloudelliset vaikutukset.

Suomen Pankin tuoreempaan tilastoaineistoon perustuva, myöhemmin julkaistava Venäjäennuste on alustavien tietojen mukaan hieman valoisampi, mikäli muut talouskehitykseen vaikuttavat tekijät eivät heikenny. Suomen Pankin analyysien mukaan Venäjän elokuun alussa asettama tiettyjen elintarvikkeiden tuontikielto alentaa Suomen v. 2014 BKT:ta noin 0,1 %, ja VAT:n analyysin mukaan 0,01 %. Venäjän talouskehityksen heikentyminen huomioiden, Suomen Pankki arvioi negatiivisen kasvuvaikutuksen olevan noin 0,2 prosenttia kuluvana vuonna.

Riskiskenaariossa, jossa Venäjän talous taantuu jyrkästi vuoden 2014 jälkimmäiseltä puoliskolta vuoteen 2016 saakka, ja tuonti vähenee vuoden 2013 tasoon nähden noin kolmanneksella, Venäjän talouden hidastuminen ei vaikuta ratkaisevasti Suomen talouden kokonaiskuvaan. Kumulatiivinen BKT:n lisäsupistuminen jäisi noin yhteen prosenttiin vuoteen 2016 mennessä.

Venäjän asettaman tuontikiellon vaikutuksesta Suomen Venäjälle suuntautuneen elintarvikeviennin arvioidaan putoavan alle neljännekseen normaalitilanteesta. Suurin välitön vaikutus on maitotuotteille. Maitotuotteiden osuus Venäjälle suuntautuvasta elintarvikeviennistämme oli v. 2013 yli 80 %. Muita kiellosta kärsiviä sektoreita ovat mm. liha- ja kala-ala.

Elintarvikeviennille aiheutuvien välittömien vaikutusten seurauksena paine kohdistuu edelleen kotimaiseen maataloustuotantoon. Erityisesti maitosektorilla saattaa menekin vähenemisestä aiheutua tuottajahintojen laskua ja kannattavuuden heikentymistä.

EU:n asettamat talouspakotteet

Euroopan unioni on maaliskuusta alkaen kiristänyt asteittain Venäjään kohdistettuja rajoitettavia toimenpiteitä Ukrainan tilanteen johdosta, ensiksi päättämällä varojen jäädytyksestä ja matkustusrajoitteista joukolle henkilöitä ja yhteisöjä. Myöhemmin Venäjän valtion omistamien rahoituslaitosten pääsyä rahoitusmarkkinoille rajattiin ja EU:n kansalaisia kiellettiin investoimasta Venäjän valtion omistamien rahoituslaitosten joukkovelkakirjoihin, pörssilistauksiin sekä muihin rahoitusinstrumentteihin.

Lisäksi EU asetti sektorikohtaisia rajoitteita. Puolustustarvikkeiden tuonti ja vienti sekä sotilaalliseen loppukäyttöön tarkoitettujen kaksikäyttötuotteiden vienti on kiellettyä. Venäjän armeijalle menevät tuotteet katsotaan automaattisesti sotilaalliseen loppukäyttöön tarkoitetuksi. Lisäksi kielletään erillisellä listalla olevien arktisissa, syvävesi- tai liuskeöljyprojekteissa käytettävien tuotteiden vienti. Rajoituksen tarkoituksena on puuttua sektorin kehitykseen pitkällä aikavälillä eikä se vaikuta öljyn nykyisen saatavuuteen. EU rajoitti myös mainittuihin tuotteisiin ja niiden vientiin liittyvien teknisen avun, välityspalveluiden ja rahoituksen tarjoamista.

Venäjän asettamat tuontikiellot

Venäjä asetti 7.8.2014 tuontikieltoon EU:sta, Yhdysvalloista, Kanadasta, Australiasta ja Norjasta tuotavaa lihaa ja lihatuotteita, maitoa ja maitotuotteita, juureksia, vihanneksia, hedelmiä ja pähkinöitä, kasvirasvapohjaisia ruokatuotteita sekä kaloja ja äyriäisiä. Kielto on voimassa yhden vuoden. Sianliha on ollut Venäjällä tuontikiellossa jo tammikuusta lähtien EU:n alueelle levinneen afrikkalaisen sikaruton vuoksi. Kielto ei koske yksityishenkilöiden maahantuontia eikä lastenruoaksi tarkoitettuja tuotteita. Venäjä ilmoitti 20.8.2014, ettei tuontikielto koske muun muassa laktoosittomia maitotuotteita eikä siemenperunaa.

Pakotteiden vaikutukset elintarviketuotantoon ja maatalouteen

Suomen elintarvikевичienti Venäjälle oli v. 2013 arvoltaan runsaat 430 milj. euroa. Valion osuus tästä oli noin 350 milj. euroa. Juustoa ja juustoaaineita vietiin 128 milj. ja voita 73 milj. eurolla. Jogurttia ja muita hapatettuja maitovalmisteita vietiin 21 milj. euron arvosta. Loppu 80 milj. euron arvoinen vienti jakautuu useisiin ryhmiin. Lihatuotteista suurin vientierä oli viime vuonna sianliha, jota vietiin 12 milj. eurolla. Sianliha on ollut Venäjällä tuontikiellossa jo tammikuusta lähtien. Tätä kieltoa Venäjä on perustellut eräissä EU-maissa tavatuilla vakavilla eläintaudeilla.

Elintarvikевичiennille aiheutuvat vaikutukset kohdistuvat kotimaiseen maataloustuotantoon ja elintarviketeollisuuteen. Erityisesti maitosektorilla on menekin laskiessa koko Euroopassa mahdollista tuottajahintojen lasku ja kannattavuuden heikentyminen. Maidontuotanto on sekä kokonaisliikevaihdon että vientitulojen kannalta Suomen maatalouden tärkein tuotannonala. Maitotuotteiden hintapaineisiin vaikuttaa mm. se, että Venäjälle vietyjen korkean arvonlisän tuotteiden sijaan yli jäävää raakamaitoa on jalostettava voiksi ja maitojauheeksi, joista koituva arvonlisä jää huomattavasti vähäisemmäksi. Lopullinen vaikutus riippuu siitä, missä määrin korkeamman arvonlisän tuotteille löytyy korvaavia vientimarkkinoita.

EU:n jäsenmaiden yhteenlaskettu elintarvikевичienti Venäjälle oli v. 2013 arvoltaan n. 12,2 mrd. euroa. Tästä nyt asetetun tuontikiellon kohteena oleva n. 5,3 mrd. euroa vastaava määrä elintarvikkeita tulee jatkossa suuntautumaan EU-sisämarkkinoille sekä hakemaan markkinakanavia muista EU:n ulkopuolisista maista kuin Venäjältä. Tämä myös aiheuttaa alentamispaineita jäsenmaiden elintarvikkeiden kuluttajahinnoille ja vastaavasti siten myös maatalouden tuottajahinnoille.

Vastapakotteiden vaikutukset muussa yrityskentässä

Yrityskentän kokemista negatiivisista talousvaikutuksista valtaosa johtuu Venäjän heikentyneestä taloustilanteesta sekä Ukrainan kriisin tuomasta yleisestä epävarmuudesta. EU:n rahoitussektoriin kohdistamat pakotteet yhdessä Venäjän heikon talouskehityksen kanssa ovat tiukentaneet rahoitustilannetta Venäjällä ja vaikuttavat erityisesti suomalaisten teknologiateollisuuden investointitavaroiden myyntiin Venäjällä. Lisäksi Ukrainan kriisin kasvattama epävarmuus heikentää entisestään investointi-ilmapiiriä Venäjällä. Suomen tavara-vienti Venäjälle on pudonnut 14 % alkuvuonna (tammi-toukokuu). Investointituotteiden kysynnän hiipuminen Venäjällä vaikuttaa Suomen talouteen ja vientiin laaja-alaisemmin kuin Venäjän asettamat tuontirajoitukset elintarvikesektorille.

Venäläisten kulutus Suomessa v. 2013 oli yhteensä noin 1,210 mrd. euroa, josta ostosten osuus oli 908 milj. ja palveluiden 301 milj. euroa. Ostosten osuus oli noin 2,0 % vähittäiskaupan arvonlisäveron alaisesta liikevaihdosta. Palveluiden kysyntä kohdistuu erityisesti Helsinkiin ja ostokset Etelä-Karjalaan. Venäläisten henkilöä kohden laskettu kulutus alkoi pienentyä jo viime vuonna, mutta matkustajamäärät vielä kasvoivat ja kokonaiskulutus kasvoi. Käänteinen venäläisten matkailijoiden kulutuksen pienenemiseen tapahtui jo kesällä 2013. Pakotteiden johdosta venäläisten ostosmatkailu Suomeen voi piristyä, mutta kokonaisuuden kannalta sillä ei tule olemaan merkittävää vaikutusta.

Rajoittavien toimenpiteiden ja vastapakotteiden suorat taloudelliset vaikutukset – VM:n kansantaloulosaston arvio

EU:n asettamilla sektorikohtaisilla rajoituksilla on hyvin vähäisiä suoria vaikutuksia Venäjän kansantalouden tasolla. Sanktiot vähentävät varsinkin ulkomaisia investointeja öljyn etsinnässä ja ns. epätavallisissa öljylähteissä.

Pääomamarkkinoita koskevilla rajoituksilla on Venäjän talouteen rajallisia suoria vaikutuksia rajoituksiin joutuvien venäläisten yritysten tai pankkien kautta. Sekä valtionyrityksillä että melkein kaikilla suurilla valtionpankeilla alle vuoden pituinen ulkomainen velka on hyvin pieni. Venäjän taloudessa rahoituksen merkitys on pienempi kuin kehittyneissä talouksissa. Rajoitukset vaikuttaisivat kielteisesti kaikkien venäläisten yritysten ja pankkien rahoituksen saantiin, kustannuksiin ja muihin luottoehtoihin sekä Venäjän osakemarkkinoihin.

Lyhyellä aikavälillä rahoituksen perusoperaatioiden kuten varojen hankinnan vaikeutuminen on helppo korvata. Yritykset ja pankit voivat käyttää likvidejä varojaan velkojen hoitoon. Lisäksi rahoitusta voidaan hankkia jossakin määrin muilta markkinoilta ja kotimaiselta pankkisektorilta. Viime kädessä rahoituksen puutteita voidaan paikata käyttämällä Venäjän valtion varoja sekä keskuspankkia ja valtionpankkeja.

Pääomamarkkinoita koskevilla rajoituksilla ei ole merkittäviä suoria vaikutuksia Suomeen tai suomalaisiin rahoituslaitoksiin.

Myös sektorikohtaiset rajoitukset kohdistuvat tuotteisiin, joissa Suomen ja Venäjän välinen kauppa on vähäistä. Vaikka pakotteiden suorat kokonaistaloudelliset vaikutukset Suomeen ovat vähäisiä, voivat vaikutukset yksittäisille yrityksille olla huomattavia.

Elintarvikkeiden tuontikielto kattaa yli 30 % Venäjän lihan ja kasvien ja yli 40 % maitotuotteiden kulutuksesta. Lyhyellä aikavälillä Venäjä ei pysty korvaamaan tällaista tuontia omalla tuotannolla taikka tuonnilla esimerkiksi Aasiasta ja Latinalaisesta Amerikasta. VM:n arvion mukaan tuontikielto korottaa elintarvikkeiden hintoja ja kiihdyttää inflaatiota Venäjällä vuonna 2014 noin 2 prosenttiyksiköllä.

Venäjän tuontikiellon vaikutuksesta Suomen elintarvikevienti Venäjälle putoaa alle neljännekseen normaalitilanteesta. Vuonna 2013 Suomi vei tuontikiellon alaisia tuotteita Venäjälle yhteensä noin 280 milj. euron arvosta. Suurin vaikutus on maitotuotteille. Elintarvikeviennille aiheutuvat vaikutukset kohdistuvat kotimaiseen maataloustuotantoon ja elintarviketeollisuuteen, erityisesti maitosektorilla. Myös koko EU:n tuontikiellon alainen määrä elintarvikkeita tulee jatkossa suuntautumaan sekä sisämarkkinoille että hakemaan korvaavia markkinoita.

Toisaalta Venäjän tuonnin uudelleen suuntaaminen voi avata uusia vientimahdollisuuksia. Venäjälle suuntautunut maitotuotteiden vienti voidaan korvata voin ja maitojauheen myynnillä muualle tai EU:n interventiorahastolle, minkä arvioidaan alentavan maitosektorin vientituloja 50–100 milj. eurolla. Vaikka tuontikielto vaikuttaa vahvasti eräisiin yrityksiin, sen kokonaistaloudelliset vaikutukset jäävät pahimmassakin tapauksessa kuitenkin hyvin rajallisiksi. VM:n analyysin mukaan Venäjän vastapakotteet alentavat Suomen vuoden 2014 BKT:tä enintään vain noin 0,1 prosentilla.

Rajoittavien toimenpiteiden ja vastapakotteiden suorat taloudelliset vaikutukset – Suomen Pankin arvio

EU:n 29.7.2014 päättämät rahoituskanavia koskevat talouspakotteet ovat vaikuttaneet rahoituskustannuksiin Venäjällä, mutta eivät ole tähän mennessä heikentäneet ruplan arvoa. Tällä hetkellä päätetyt sotilasteknologian, kaksikäyttötuotteiden ja eräiden erikoisalojen teknisten tuotteiden viennin rajoitukset vähentävät suoraan Venäjän tuonnin arvoa vain noin 0,15 prosentilla. Samalla Suomen vienti Venäjälle näissä tuoteryhmissä on vähäistä.

Vastapakotteiden alaisten elintarvikkeiden osuus vuoden 2013 tavaraviennistä oli noin 0,5 % ja koko viennistä noin 0,4 %. Vastapakotteiden alaisten elintarvikkeiden osuus koko elintarvikeviennistä oli v. 2013 noin 20 %. Vuoden 2010 panos-tuotostaulukon mukaan viennin osuus koko elintarviketeollisuuden arvonlisästä on noin 13 %, joten 2,6 % elintarviketeollisuuden tuotannosta etsii uusia markkinoita. Venäjän vastapakotteiden lopulliset vaikutukset kokonaistuotantoon riippuvat tuotannon ja markkinoiden sopeutumisesta uuteen tilanteeseen.

Markkinoiden sopeutumista vastapakotteista aiheutuvaan vientimarkkinoiden supistumiseen arvioitiin Suomen Pankin Aino-mallin avulla. Venäjän vastapakotteet leikkaavat Suomen vientikysynnästä noin 0,4 %. Koska vastapakotteet koskevat kaikkia EU-maita, elintarvikkeiden ylitarjonta laskee hintoja koko EU:ssa. Tämän perusteella oletetaan, että Suomen suhteelliset vientihinnat ja hintakilpailukyky pysyvät laskelmassa ennallaan. Jos oletetaan lisäksi että tuotteille ei löydy nopeasti korvaavia markkinoita, muutokset vientikysynnässä laskevat Suomen vientiä lähes täysimääräisesti.

Tuonnin vientijousto on ratkaisevassa asemassa, kun arvioidaan vastapakotteiden vaikutuksia bruttokansantuotteeseen. Jos oletetaan että elintarviketeollisuus käyttää vientituotteisiinsa pääasiassa kotimaisia raaka-aineita, viennin supistuminen ei merkittävästi välity raaka-ainetuontiin ja Suomen nettovienti supistuu viennin supistumisen verran. Tällöin Venäjän vastapakotteiden vaikutus bruttokansantuotteeseen on hieman yli 0,1 %.

Jos oletetaan että raaka-ainetuonti reagoi vientikysynnän muutoksiin täysimääräisesti, vaikutus kokonaistuotantoon jää pienemmäksi, alle 0,1 prosenttiin. Lisäksi, jos vientimarkkinoiden supistumisen luoma elintarvikkeiden ylitarjonta puretaan kotimaan markkinoille, kuluttajahinnat laskevat ja kotimaisen kysynnän kasvu voi kompensoida pienen osan viennin supistumisesta. Todennäköistä myös on, että elintarviketuotanto ei supistu samassa määrin kuin Venäjän kysyntä, koska ainakin osa tuotannosta voidaan ohjata muille alueille ja jalostaa eri tuotteiksi.

Tässä laskelmassa ei ole arvioitu EU:n asettamien pakotteiden ja Venäjän vastapakotteiden heijastusvaikutuksia maailman ja erityisesti Euroopan vientimarkkinoille. Näitä markkinoilta mahdollisesti välittyvät kerrannaisvaikutukset vaikuttaisivat Suomen talouteen edelleen negatiivisesti. Venäjän tämänhetkisten vastapakotteiden vaikutukset koko EU:n alueella jäänevät kuitenkin alhaisiksi, jolloin myös heijastusvaikutukset Suomeen jäävät mittaluokaltaan pieniksi.

Pakotteiden epäsuorat vaikutukset – VM:n kansantalousosaston arvio

EU:n pakotteiden epäsuorat taloudelliset vaikutukset ovat merkittävämpiä kuin suorat vaikutukset. Erityisesti rahoituksen rajoittamisesta voi aiheutua tuntuvia epäsuoria vaikutuksia, kun ulkomaiset pankit alkavat rajoittaa venäläisten yritysten rahoituksen saatavuutta.

Suurin vaikutus koituu epävarmuuden lisääntymisestä. Venäläiset ja ulkomaiset yritykset ja rahoitusalan toimijat sekä venäläiset kotitaloudet voivat nopeasti siirtää pääomaa pois maasta tai ruplasta. Tämän johdosta rupla heikentyy, mikä kiihdyttää inflaatiota ja hidastaa kulutuksen kasvua. Lisäksi reaalityalouden investoijien varovaisuus lisääntyy. Venäjän asettaman tuontikiellon vaikutuksesta elintarvikkeiden hinnat nousevat ja inflaatio kiihtyy edelleen, mikä vähentää kulutusta.

Ruplan, kulutuksen ja investointien heikentyminen vähentää Venäjän tavaratuontia sekä venäläisten matkailua ulkomailla. Nämä epäsuorat vaikutukset kohdistuvat kauppakanavan ja valuuttakurssireaktion kautta Venäjän kauppakumppaneihin taloussuhteiden tiiviyydestä riippuen. Venäjän kauppakumppanien alentunut aktiiviteetti heijastuu edelleen Suomen vientikysyntään, mutta vaikutus Suomen vientiin on hyvin pieni.

Vuonna 2013 Suomen tavaravienti Venäjälle oli 5,4 mrd. euroa ja tuonti Venäjältä 10,5 mrd. euroa. Tavaravienti Venäjälle oli n. 9,6 % kokonaisviennin ja tavaratuonti n. 18 % kokonaistuonnin arvosta. Venäjä on myös merkittävä palveluviennin kohde. Esimerkiksi noin 30 % turisteista tulee Venäjältä ja he toivat v. 2013 yli 1,2 mrd. euron tulot Suomeen.

Venäjän viennissä kotimaisen arvonlisän osuus oli suurempi kuin viennissä keskimäärin. Kotimaisella arvonlisällä maksetaan palkat, voitot ja verot, ja kotimaisen arvonlisän osuus kuvaa paremmin maan riippuvuutta vientimaan kehityksestä kuin bruttoviennin osuus. Lisäksi Venäjän viennissä pk-yritysten osuus on merkittävästi suurempi kuin viennissä keskimäärin. Pk-yritykset kykenevät heikommin varautumaan riskeihin ja suun- taamaan ponnistelujaan uusille markkinoille kuin suuryritykset, jolloin negatiivisten shokkien vaikutukset voivat olla laajemmat.

Pakotteiden kokonaistaloudellinen vaikutus sisältyy VM:n kansantalousosaston 15.9.2014 julkistettavaan ennusteeseen.

Venäjän taloustilanne – VM:n kansantalousosaston arvio

Krimin miehittäminen ja liittäminen Venäjään helmi-maaliskuun vaihteessa, Venäjän toimet Itä-Ukrainan tilanteen horjuttamiseksi, uhka pakotteista sekä Venäjän kielteinen sisä- ja talouspoliittinen kehitys ovat lisänneet Venäjään kohdistuvaa epävarmuutta. Venäjän talouskasvu puolittui viime vuoden viimeisen neljänneksen noin 2 prosentista reiluun 0,8 prosenttiin kuluvan vuoden ensimmäisellä ja toisella neljänneksellä. VM:n kansantalousosasto ennustaa Venäjän BKT:n supistuvan yhdellä prosentilla v. 2014 ja pysyvän tällä tasolla v. 2015.

Vaikka kohonnut geopoliittinen epävarmuus on nostanut korkoja Venäjällä, heikentänyt ruplaa, kiihdyttänyt inflaatiota sekä alentanut investointeja ja vähentänyt tuontia, Ukrainan tilanne sekä pakotteet ja vastapakotteet ovat vain hippu Venäjän taloushaasteissa. Kasvu on hidastunut ennen kaikkea maan talousjärjestelmän hitaan uudistumisen vuoksi. Korkeana pysyttelevä öljyn hintakaan ei tuo takavuosien kaltaista kasvua kapasiteettipulan ja vähäisten investointien vuoksi.

Kansantalouselämyksen arvion mukaan Venäjän talousnäkökymien heikkeneminen alentaa Suomen kokonaistuotantoa vuosina 2014–2015 yhteensä noin ½ prosentilla ja nostaa työttömyysastetta vuoden 2015 loppuun mennessä noin 0,2 prosenttiyksiköllä suhteessa joulukuun 2013 ennusteeseen. Venäjän tuontikiellon kumulatiivinen vaikutus BKT:een on noin 0,1 % ja työttömyyteen hyvin marginaalinen. Näihin laskelmiin liittyy suuria epävarmuuksia, etenkin tällaisessa tilanteessa, jossa talouden toimintatavat saattavat muuttua.

Venäjän taloustilanne – Suomen Pankin arvio

Suomen Pankin kesäkuussa julkaistun ennusteen mukaan Suomen talous pysyy v. 2014 vuoden 2013 tasolla. Venäjän talouskehityksen osalta ennusteen taustaoletuksiin sisältyivät keväällä havaittu Venäjän talouskasvun hidastuminen, ruplan kurssin heikkeneminen sekä Krimin kriisin aiheuttama epävarmuuden kasvu. Kesäkuussa julkaistun ennusteen perusura ei sisältänyt kriisin mahdollisen eskaloitumisen vaikutuksia silloin vallinneesta tilanteesta eteenpäin.

Venäjän talouskasvun heikentyminen alkoi vuoden 2013 aikana. Vuotta 2014 koskevaa Venäjän kasvuennustetta tarkennettiin alaspäin joulukuun 2013 jälkeen noin 2 prosenttiyksikköä ja Venäjän tuontiennustetta noin 5 prosenttiyksikköä. Tämän Suomen vientimarkkinoilla tapahtuneen heikentymisen voitiin arvioida heikentävän Suomen talouskasvua v. 2014 noin 0,1 prosentilla.

Kevään ja kesän aikainen talouskehitys Venäjällä on antanut aiheutta muuttoa Venäjän tuontiennustetta edelleen alaspäin. Mikäli Venäjän tuonti supistuu tänä vuonna 6 % edellisestä vuodesta, ja ruplan arvo pysyy nykyisellä tasollaan, voidaan arvioida Suomen bruttokansantuotteen kasvun v. 2014 olevan 0,2 prosenttia hitaampaa kuin Suomen Pankin kesäkuun ennusteessa.

Venäjän vastapakteet – VATT:n analyysi

VATTAGE-mallilla voi arvioida yksityiskohtaisesti Venäjän tuontishokkien vaikutuksia Suomen talouteen. Skenaariossa pakotteiden aiheuttama prosentuaalinen lasku maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden viennissä suhteutetaan suoraan EU:n ulkopuoliseen vientiin. Pelkästään maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden pakotteilla ei ole merkittävää vaikutusta koko Suomen bruttokansantuotteeseen edes silloin, kun otetaan huomioon, että ylimääräinen tuotanto ei voi suuntautua muihin EU-maihin lisääntyvänä vienteinä. Vastapakteet aiheuttavat kuitenkin muutoksia elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden suhteellisissa hinnoissa ja näkyvät toimialatasolla selvästi kansantalouden tasoa suurempina vaikutuksina.

Skenaariossa BKT kasvaa enintään 0,01 % vähemmän kuin perusuralla. Pääsääntöinen syy kansantuotteen laskuun on vientivaikutuksen lisäksi investointien lasku. Elintarvikkeiden viennin vähentyminen näkyy elintarvikkeiden kotimaisessa hintatasossa, jonka lasku pienentää hieman elintarvikkeiden tuontia ja näkyy tuonnin vähenemisen aiheuttamana positiivisena vaikutuksena kansantuotteeseen. Tämä vaikutus jää pienemmäksi, jos tuontielintarvikkeiden hintataso laskee, jolloin vastapakotteiden kokonaisvaikutus kansantuotteeseen on lievästi suurempi. Vastapakotteiden vaikutus elintarvikkeiden EU-hintatasoon jää kuitenkin maailmankauppaa tarkastelevalla GTAP-mallilla tehdyn arvion mukaan varsin pieneksi.

Niillä toimialoilla, joihin pakotteet kohdistuvat suoraan, vaikutukset ovat selvästi suurempia. Esimerkiksi elintarviketeollisuudessa pakotteiden arvioidaan vähentävän työllisyyttä noin 3,8 % ja arvonlisää noin 2,5 % kumulatiivisesti vuoteen 2015 mennessä. Muualle kuin EU-maihin suuntautunut kalatalouden vienti on kohdistunut lähes yksinomaan Venäjälle viime vuosina. Tämän takia myös vaikutukset kalatalouden arvonlisään ja työllisyyteen ovat lähes yhtä suuria prosentuaalisesti kuin elintarviketeollisuuteen. Maatalouden vientiin pakot-

teet eivät vaikuta suhteellisesti yhtä paljon ja vaikutukset maatalouteen ovat pienempiä kuin elintarviketeollisuuteen ja kalatalouteen. Vaikutukset muiden kuin mainittujen toimialojen arvonlisään ja työllisyyteen ovat hyvin pieniä. Esimerkiksi tieliikenteen tavarakuljetusten arvonlisään arvioidaan laskevan enintään -0,2 % v. 2015 perusuraan verrattuna ja muutamat muut vientialat jopa hyötyvät minimaalisesti kustannusten nousun hidastumisesta Suomessa ja viennin kasvusta kyseisillä aloilla.

Riskiskenaariorio

VM:n kansantalousosasto on lisäksi laatinut riskiskenaarion, jossa tarkastellaan Venäjän talouden dramaattisen taantumisen vaikutuksia Suomeen. Skenaariossa Venäjän tuonnin volyyymi alenee vuoden 2016 loppuun mennessä yhteensä noin 32 % vuoden 2013 tasosta. Tuontia leikkaa yleisen taloudellisen aktiviteetin heikkeneminen, valuuttakurssin devalvoitumisen myötä supistuva ostovoima sekä Venäjän öljyn hiipuva vienti. Suomen viennistä suuntautuu Venäjälle noin 10 %. Skenaariossa oletettu Venäjän tuonnin aiemmin arvioitua heikompi kehitys heijastuisi tällä painolla Suomen vientiin. Lisäksi Venäjän taloudellisen aktiviteetin heikkeneminen vaikuttaisi Suomeen myös Venäjän kauppakumppanien kautta, mutta tämä vaikutus Suomen vientikysyntään on melko vähäinen.

Laskelmassa Suomen tuonnin oletetaan heikkenevän samassa suhteessa BKT:n kasvun kanssa. Vaikutus tuontiin voisi jäädä hieman vähäisemmäksi, koska elintarvikkeiden tuotannossa ulkomaisten tuontipanosten merkitys on tavanomaista vähäisempi verrattuna moniin muihin toimialoihin. Kokonaistuotannon kehityksen heikentyessä myös työvoiman kysyntä jää aiemmin arvioitua vaatimattommaksi. Laskelmassa oletetaan lisäksi, että puolet BKT:n muutoksesta näkyy työllisyydessä. Tällöin tuottavuuskehitys muodostuu hieman perusennusteesta oletettua nopeammaksi, koska työllisyyden heikkeneminen jää kokonaistuotannon kehitykseen nähden varovaisemmaksi. Teollisuudessa tuotannon muutokset eivät tyypillisesti heijastu täysimääräisesti työllisyyteen.

Laskelmassa oletetaan edelleen, että Suomen viennin vaikeutuminen ei heijastuisi kotimaisten toimijoiden investointi- ja kulutus päätöksiin. Työllisyystilanteen heikkeneminen lisää kuitenkin väistämättä riskiä sille, että kuluttajat saattaisivat muuttaa käyttäytymistään hieman varovaisemmaksi. Samoin yritykset saattaisivat lykätä joitakin investointihankkeita, jotka liittyvät Venäjän kanssa käytävään kauppaan.

Riskiskenaarion keskeiset tulokset esitetään taulussa 1. Luvut ovat suhteessa VM:n kansantalousosaston 15.9.2014 julkaistavaan ennusteen perusuraan. Analyysin keskeinen viesti on, että Venäjän epätodennäköisen dramaattinen taantuminen heikentäisi Suomen kokonaistuotantoa kumulatiivisesti vuoteen 2016 mennessä yhteensä noin 1 prosentilla suhteessa ennusteen perusuraan.

TAULU 1. Ennusteen ja riskiskenaarion erotus

	2013	2014	2015	2016
	%muutos			
BKT	0,0	-0,2	-0,5	-0,3
vienti	0,0	-0,7	-1,8	-0,8
tuonti	0,0	-0,1	-0,4	-0,2
työllisyys	0,0	-0,1	-0,3	-0,1
tuottavuus	0,0	-0,1	-0,3	-0,1
työttömyysaste	0,0	0,1	0,2	0,3
Venäjän tuonti	0,0	-8,1	-12,9	-6,8

Lisätiedot:

- ▶ Ylijohtaja Markus Sovala (VM/KO), 040 761 2723
- ▶ Kansliapäällikkö Erkki Virtanen (TEM), 0295 063 502
- ▶ Yksikönpäällikkö Mika Kuismanen (VM/KO), 0295 530 021
- ▶ Finanssineuvos Markku Stenborg (VM/KO), 0295 530 124
- ▶ Tutkimuspäällikkö Iikka Korhonen (Suomen Pankki), 050 387 5763
- ▶ Ennustepäällikkö Juha Kilponen (Suomen Pankki), 050 387 5756
- ▶ Ylijohtaja Veli-Pekka Talvela (MMM/RO), 0295 162 150
- ▶ Yksikönjohtaja Juha Honkatukia (VATT), 0295 519 413



VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 0295 160 01
Telefaksi 09 160 33123
www.vm.fi